

Проф. др Зоран Радивојевић

Правни факултет Универзитета у Нишу

МЕЂУНАРОДНОПРАВНО РЕГУЛИСАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА

У правном регулисању положаја полова на међународном плану могу се уочити две јасно одвојене и суштински различите фазе. Прва се поклапа са важењем тзв. класичног међународног права у коме су преовладала традиционална схватања о жени као неравноправном и инфериорном члану друштвена заједнице у односу на мушкарце. Друга фаза започиње завршетком Другог светског рата и обухвата период важења савременог међународног права у коме је остварен крупан напредак у регулисању равноправности полова. Нормама позитивног међународног права зајемчена је пуна равноправност полова не само кроз систем опште заштите људских права и прописивањем посебних права жена, него и општом и свеобухватном забраном свих облика дискриминације жена. У том погледу, важећа међународноправна регулатива може бити оцењена као сасвим задовољавајућа, па чак и као боља и потпунија него у интерним правним системима једног броја држава. Проблем данас више није у самом међународноправном регулисању, већ у спремности држава да постојеће међународноправне норме о равноправности полова и забрани сваког облика дискриминације жена имплементирају и примене. Та је спремност код држава више изражена на нивоу нормативног, него у сфери стварног и фактичког. Оне, наиме, много лакше прихватају међународне обавезе у овој области и уграђују их у своје прописе, него што их спроводе у пракси. Зато главни проблем у будућности неће више бити међународноправне норме о равноправности полова и забрани дискриминације жена, већ стварање услова за њихово остваривање у пракси и свакодневном животу.

Кључне речи: Људска права; Равноправност полова; Права жена; Забрана дискриминације; Једнаке могућности; Међународни стандарди; Надзорни механизам.

1. УВОД

У правном регулисању положаја жена на међународном плану могу се уочити две јасно одвојене и суштински различите фазе. Прва траје до Другог светског рата и поклапа се са важењем класичног међународног права. Друга фаза започиње завршетком рата и односи се на период важења савременог међународног права.

У класичном међународном праву, читав комплекс људских права спадао је у домен унутрашње надлежности држава. Према томе, правни положај полова налазио се изван сфере регулисања класичног међународног права. Свакој држави било је препуштено да својим унутрашњим прописима уреди њихов положај. Од држава је зависило да ли ће уопште дати и која ће конкретна права доделити мушкарцима и женама.

Посматрајући укупно стање у тадашњим унутрашњим системима, слика је била прилично суморна, како нормативно, тако и у пракси. У то доба се тешко могло говорити о било каквој равноправности полова. Уместо тога, преовладала су традиционална схватања да је жена неравноправни члан друштвене заједнице у односу према мушкарцу. Таква схватања заснивана су у већини случајева на „научно утврђеним чињеницама о биолошкој инфериорности жена“ у односу на мушкарце. Неравноправност полова посматрана је као сасвим нормална појава која произилази из природних разлика између њих, а реч „човек“ била је синоним за реч „мушкарац“.

Међутим, резултати научних истраживања, посебно у области биологије, психологије и социологије, ставили су под озбиљну сумњу многа таква схватања. Нова сазнања до којих је дошла наука постали су значајан чинилац у борби за уклањање неравноправности полова у друштву. Идеја о потреби укидања дискриминације жена појављује се на међународном плану крајем XIX и почетком XX века. Основно обележје тог периода је да се у систему неједнакости полова почиње тражити посебна заштита за жену. Све се ипак сводило на рудиментарну заштиту која се у то доба захтевала у оквирима „женског питања“, „еманципације жена“ или „покрета сифражеткиња“.¹

Тек тридесетих година прошлог века на равноправност жена почиње се гледати као на нешто што из програма појединих покрета треба да пређе у обавезне норме међународног права. Друштво народа је у периоду између 1934. и 1938. године у више наврата разматрало питања правног положаја жена. У оквиру ове организације одлуче-

¹ Вид. В. Чок, *Правни положај жене и Уједињене нације*, Београд 1963, 4–5.

но је да се испита положај жене у области јавног, приватног и кривичног права, а тај задатак поверен је посебном комитету. Резултати тог проучавања требало је да буду основ за израду посебне студије са детаљним подацима о положају жена у националним правним системима већег броја држава света.² Друштво народа је тако, заједно са Међународном организацијом рада, представљало прву међудржавну организацију која се бавила изучавањем положаја жена у међународним оквирима.

2. РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА У САВРЕМЕНОМ МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ

Ситуација у погледу равноправности полова у међународном праву из основа се променила након Другог светског рата. Захваљујући пре свега напорима Организације уједињених нација, неких специјализованих агенција и регионалних организација, остварен је крупан напредак у регулисању овог питања на међународном плану. То регулисање кретало се на два паралелна колосека, који су се понекад додиривали и секли, али су ипак били јасно одвојени. Први колосек или метод регулисања представљала је општа заштита људских права, а други заштита посебних права жена.

Овакав начин регулисања равноправности полова има своје пуно оправдање. Укључивање овог питања у систем опште заштите људских права имало је за циљ да се уведе општа забрана дискриминације и да се прокламује међународни стандард равноправности полова. Тај циљ остварен је кроз међународноправне документе општег карактера који су се бавили неким другим, ширим питањима и као такви нису били непосредно везани за равноправност полова.

С друге стране, заштита посебних права жена регулисана је акцима који су у целости или претежним делом посвећени статусу жена. Потреба за доношењем таквих докумената појавила се зато што само прокламовање равноправности полова није довољно за обезбеђење стварне равноправности. Наиме, у многим државама тај стандард је усвојен и декларативно уграђен у уставе и законе, али се у пракси равноправност полова не остварује из бројних разлога, почевши од иманентних биолошких разлика између полова, преко традиције, вер-

² Под окриљем Друштва народа одржан је 1938. године састанак експерата из више држава ради утврђивања програма истраживања. До почетка Другог светског рата једино је Међународни институт за унификацију приватног права у Риму израдио студију о положају жене у приватном праву. – За даљу анализу вид. В. Чок, „Еволуција схватања о правима жене као правима човека: од оснивања Уједињених нација до данас“, *Југословенска ревија за међународно право* 1-2/1985, 243–244.

ских уверења и система васпитања, па све до спремности жена да се помире са неравноправношћу. Све то наметало је потребу да општи стандард равноправности полова буде разрађен кроз усвајање међународноправних аката којима ће се државама наметнути конкретне и бројне обавезе у погледу права жена.

2.1. Општа заштита људских права

Темељи пуне равноправности полова у оквиру система опште заштите људских права постављени су у Повељи Уједињених нација. Зато се Повеља с пуним правом сматра прекретницом у регулисању равноправности полова на универзалном плану.³ За овај уставни документ савремене међународне заједнице везује се проглашење једнакости жене и мушкарца, јер се у њему одбацује било какав облик дискриминације заснован на разлици између полова.

У уводном делу Повеље стоји: „Ми народи Уједињених нација решени (...) да васпоставимо веру у основна права човека, у достојанство и вредност људске личности, у равноправност мушкараца и жена.“ Члан 1 Повеље у ставу 3 изричито наводи „подржавање и развијање поштовања према људским правима и према основним слободама за све без обзира на (...) пол“ као један од основних циљева Уједињених нација. У чл. 62, који говори о задацима и овлашћењима Економског и социјалног савета, посебно је предвиђена функција давања „препорука у циљу развијања поштовања и уважавања права човека и основних слобода за све“. Поред наведених одредаба, на сваком месту где се помињу људска права Повеља има у виду права сваког физичког лица, тј. људског бића, без обзира да ли се ради о мушкарцу или жени. Из тога произилази да су права мушкараца и жена већ инкорпорисана у сам појам људских права.

Исти приступ у уређењу правног положаја жена следи Општа декларација о људским правима усвојена 10. децембра 1948. године. Овај документ од историјског значаја већ у чл. 1 проглашава да се сва људска бића рађају слободна и једнака у достојанствима и правима, а у чл. 2 предвиђа да „сваком припадају сва права и слободе (...) без икакве разлике у погледу пола“. Равноправност полова изричито потврђује и чл. 16 Декларације у вези са закључењем брака. Већина осталих одредаба у којима се каже да „сваком припадају сва права“,

³ У овом смислу: М. Бартош, „Да ли је Повеља Уједињених нација стварна прекретница у правном положају жене?“, *Жена* 3/1965, 5; В. Чок, „Међународне акције на унапређивању правног положаја жене“, *Архив за правне и друштвене науке* 4/1975, 504.

да „свако има право“ или да „нико не сме бити“, после опше одредбе о равноправности полова, означава подједнако и мушкарца и жену. Сва права која се признају мушкарцу, признају се и жени. Декларација, дакле, полази од претпоставке да су мушкарац и жена равноправни чланови организованог друштва, те да су људска права јединствена без обзира на разлике према полу.

Овакав начин регулисања права жена као дела људских права настављен је доношењем пактова о правима човека из 1966. године.⁴ У чл. 2, ст. 1 Пакта о грађанским и политичким правима налази се одредба о обавези држава уговорница да „поштују и гарантују свим лицима (...) права (...) без икакве разлике нарочито у погледу (...) пола“. Пакт у чл. 3 обавезује државе да обезбеде једнакост мушкараца и жена у уживању предвиђених права. Истоветне одредбе садржи Пакт о економским, социјалним и културним правима (чл. 2, ст. 2 и чл. 3). Овим актима, које је до сада ратификовао велики број држава, постављен је општи стандард равноправности мушкараца и жена у савременом међународном праву.

Поред аката универзалног значаја, постоје неки важни документи у овој области усвојени под окриљем регионалних организација. Међу њима посебан значај имају Савет Европе и Европска унија у оквиру којих је поштовање међународног стандарда равноправности полова најшире прихваћено. Тај стандард изричито је прокламован у два посебно значајна европска документа. Први је Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода од 1950. године, која у чл. 14 забрањује дискриминацију по основу пола приликом уживања гарантованих права. Још је важнији Протокол бр. 12 уз ову Конвенцију, усвојен 2000. године у Риму поводом обележавања 50 година од њеног доношења. Тај протокол у чл. 1 прокламује општу забрану дискриминације по основу пола приликом остваривања било ког права.⁵

Други акт је Повеља о основним правима у Европској унији усвојена у Ници 2000. године.⁶ Иако она није постала ни интегрални део

⁴ Усвојени резолуцијом Генералне скупштине 2200 А (XXI) од 16. дец. 1966. год.

⁵ За текст Конвенције и Протокола вид.: *Сл. лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 9/03.

⁶ По својој природи Повеља је представљала заједнички акт три главна органа Европске уније: Европског парламента, Комисије и Европског савета. Упркос називу, који је резервисан за међународне инструменте највишег ранга, она је имала карактер свечане изјаве о схватању и тумачењу основних грађанских, политичких, економских и социјалних права. Први покушај да се Повеља учини правно обавезујућом везан је за Уговор о уставу за Европу. У овом оснивачком акту, који је требало да замени све претходне уговоре, Повеља је фигурирала као његов Део II. Међутим, негативни исходи референдума у Француској и Холандији онемогућили су ступање на снагу

Лисабонског уговора, и без обзира што је садржана у једном од анекса, њена обавезна снага је изван сваке сумње. Према изричитој одредби чл. 6 овог уговора, Повеља о основним правима има исту правну вредност као и оснивачки уговори.⁷

Повеља о основним правима у ЕУ садржи већи број релевантних одредаба. Тако се у чл. 21 забрањује сваки вид дискриминације на основу пола. Од значаја је и чл. 23, који у првом ставу предвиђа једнакост жена и мушкараца на свим пољима, укључујући запошљавање, рад и плату, док се у његовом ст. 2 каже да једнакост полова не спречава мере које предвиђају специфичне предности и користи за пол који је недовољно заступљен. Том се одредбом дозвољава предузимање мера тзв. позитивне дискриминације ради исправљања последица раније неравноправности, односно дискриминације.

2.2. Заштита посебних права жена

Недостатак општих стандарда равноправности полова огледа се у томе што остављају доста широку слободу државама и самим тим велики маневарски простор да их не спроведу доследно. Да би се то избегло или спречило, усвојено је више докумената са искључивом сврхом да се заштите посебна права жена. С друге стране, постоје подручја живота у којима је неравноправност жена нарочито изражена, као и ситуације у којима жена по својим биолошким одликама треба да ужива посебна права у односу на мушкарце, а да се то не сматра дискриминацијом на штету другог пола (здравствена заштита жене као мајке, материнство, услови рада и сл.). Наведене чињенице довеле су до усвајања већег броја међународних докумената на универзалном и регионалном плану. Без обзира да ли су правног или политичког карактера, они садрже конкретне обавезе држава у погледу заштите посебних права жена.

На универзалном плану посебно је значајан допринос Организације уједињених нација и њених органа и тела. Међу органима Уједињених нација издваја се улога Комисије за положај жена, која постоји и делује од 1947. године под окриљем Економског и социјалног савета. Састављена од 45 чланова који су представници држава из различитих делова света, Комисија је од оснивања до данас обављала функ-

Уговора о уставу. – Више о томе: З. Радивојевић, В. Кнежевић-Пређић, *Институције Европске уније*, Ниш 2008, 61.

⁷ Вид. В. Кнежевић-Пређић, З. Радивојевић, „Правна природа Европске уније према Лисабонском уговору“, *Хармонизација законодавства Републике Србије са правом Европске уније*, Београд 2010, 115.

цију специјалистичког тела под чијим је окриљем израђен нацрт већег броја декларација и конвенција касније прихваћених од стране Генералне скупштине. На дневном реду заседања Комисије наша су се многобројна питања политичког, економског, социјалног и културно-просветног живота жена. Сва она су разматрана са становишта законодавства држава чланица, како би се установило постојеће стање у циљу усвајања нових међународноправних норми о правима жена која ће бити гарантована и спровођена у правним системима држава чланица.⁸

Примењујући метод постепене кодификације права жена, Уједињене нације су регулисале различита питања везана за положај жена. Наводимо хронолошким редом до сада усвојене универзалне инструменте:

1. Конвенција о политичким правима жена од 1952. године;⁹
2. Конвенција о држављанству удате жене од 1957. године;¹⁰
3. Конвенција о престанку за закључење брака, минималним годинама за ступање у брак и регистравању бракова од 1962. године;¹¹

⁸ Више о томе: В. Чок, (1985), 246–247.

⁹ Конвенција је усвојена у Генералној скупштини 20. децембра 1952. године са 46 гласова за и 11 уздржаних. Том конвенцијом (чл. 1 и 2), жени је признато активно и пасивно бирачко право „на свим изборима“ и „под једнаким условима као и мушкарцима“. Према чл. 3 Конвенције, „жена ће имати право да буде на јавним функцијама и да врши све јавне функције установљене на основу унутрашњег права, без икакве дискриминације, под једнаким условима као и мушкарци“. На основу овог документа, политичка права жена су проширена, пошто се прва два члана тичу учешћа жена у раду законодавних органа, док одредба чл. 3 покрива област управе, односно извршне власти и судства. – Вид. Б. Јанковић, З. Радивојевић, *Међународно јавно право*, Ниш 2011, 237.

¹⁰ Конвенција је усвојена на XI заседању Генералне скупштине 20. фебруара 1957. године. У уводном делу издвојена су три извора сукоба закона у материји држављанства: удаја, развод брака и промена држављанства мужа у току трајања брака. Суштина Конвенције изражена је у правилу да жена променом брачног статуса не мора да мења и своје држављанство. Ни као супруга некога ко мења држављанство за време трајања брака жена није обавезна да сама мења своје држављанство. И коначно, страна држављанка може стећи држављанство супруга посебним поступком натурализације, који подразумева олакшане услове. – Више о томе: В. Чок, (1963), 31–62.

¹¹ Конвенција је усвојена у Генералној скупштини 7. новембра 1962. године са 92 гласа за и седам уздржаних. Њоме су регулисана три питања: сагласност за закључење брака, минималне године старости потребне за закључење брака и обавеза регистравања бракова. Начело сагласности, онако како је дато у Конвенцији, представља израз веома различите праксе у свету у погледу овог питања. Због различитих решења у унутрашњим правима одустало се од бројчаног одређивања минималних година као услова за пуноважност брака, већ је у Конвенцији утврђена

4. Декларација о укидању свих облика дискриминације жена из 1967. године;¹²
5. Декларација о заштити жена и деце у ванредним приликама и оружаним сукобима од 1974. године;¹³
6. Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена од 1979. године;¹⁴
7. Декларација о укидању насиља над женама из 1993. године;¹⁵
8. Факултативни протокол уз Конвенцију о укидању свих облика дискриминације жена од 1999. године.¹⁶

Поред Уједињених нација, значајан допринос у области заштите посебних права жена дале су неке специјализоване агенције. Посебно је значајна делатност Међународне организације рада, под чијим су окриљем усвојене, између осталог, ове конвенције:

обавеза држава да домаћим прописима утврде минимално доба старости као један од битних услова за закључење брака, као и да воде рачуна о зрелости лица која намеравају да закључе брак. Обавезно регистравање брака предвиђено је као један од битних услова за пуноважно закључење брака.

¹² Рад на изради текста овог документа започет је у Комисији за положај жена 1965. године, да би је Генерална скупштина усвојила као Декларацију 1967. године. Она се може сматрати првим покушајем да се сачини попис питања која би требало правно уредити на нивоу међународне заједнице. Наводећи међународне стандарде који артикулишу једнака права мушкараца и жена, она је у време свог доношења у већој мери била израз тежње ка прогресивном развоју међународног права у материји права жена, посебно са становишта недискриминације, него што је изражавала постојеће стање националног права држава чланица. Међутим, без обзира на велику политичку и моралну снагу, Декларација није уговор и не представља правно обавезујући документ за државе. Тек после пуних тринаест година и многих недоумица о сврсисходности доношења једног међународног уговора, израђена је и усвојена Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена. Та конвенција добрим делом представља понављање материје и решења датих у Декларацији, а само у мањој мери иде даље од ње.

¹³ Усвајајући ову декларацију, Генерална скупштина је изразила забринутост због патњи жена у оружаним сукобима и подсетила на одредбе међународног ратног и хуманитарног права којим се утврђује заштита жена и деце у оружаним сукобима међународног и немеђународног карактера. Државе чланице су позване да се придржавају тих позитивних правила из женевских конвенција и допунских протокола у свим приликама у којима се она морају поштовати. Будући да ова декларација није уговор, она такође није била обавезујући акт за државе све до усвајања Конвенције о укидању свих облика дискриминације жена и Конвенције о правима детета из 1989. год.

¹⁴ Усвојена резолуцијом Генералне скупштине 34/180 од 18. децембра 1979. год.

¹⁵ Усвојена резолуцијом Генералне скупштине 48/104 од 20. децембра 1993. год.

¹⁶ Усвојен резолуцијом Генералне скупштине 54/4 од 6. октобра 1999. год.

1. Конвенција бр. 3 о запошљавању жене пре и после порођаја од 1919. године;
2. Конвенција бр. 4 (41) и (89) о ноћном раду жена од 1919. године, ревидирана 1934. и 1948. године;
3. Конвенција бр. 100 о једнаком награђивању мушке и женске радне снаге за рад једнаке вредности од 1951. године;
4. Конвенција бр. 103 о заштити материнства од 1952. године;
5. Конвенција бр. 111 о дискриминацији у запошљавању и избору занимања од 1958. године;
6. Конвенција бр. 156 о једнаким могућностима и једнаком третману радника са породичним обавезама;
7. Конвенција бр. 183 о заштити материнства.¹⁷

С друге стране, у оквиру Организације уједињених нација за просвету, науку и културу (*UNESCO*) усвојена је Конвенција о укидању дискриминације у образовању 1960. године и Протокол о оснивању комисије за решавање спорова који настану у примени те Конвенције 1962. године.¹⁸ На регионалном плану у оквиру Организације америчких држава усвојена је 1995. године Интерамеричка конвенција о спречавању, кажњавању и укидању насиља над женама.

3. КОНВЕНЦИЈА О УКИДАЊУ СВИХ ОБЛИКА ДИСКРИМИНАЦИЈЕ ЖЕНА И ФАКУЛТАТИВНИ ПРОТОКОЛ

Од побројаних аката, најзначајнији извор међународног права у овој области је Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена. Ова конвенција је усвојена 18. децембра 1979. године у Генералној скупштини. За њу је гласало 130 држава, десет се уздржало, а ниједна чланица није гласала против. Конвенција је ступила на снагу 3. септембра 1981. године. То је за сада најпотпунији и најшире прихваћен документ у коме је детаљно разрађен међународни стандард равноправности полова. Отуда је неки чак називају међународном повељом за права жена. Конвенцијом је извршена систематизација постојећих правила међународног права, али су нека питања правног положаја жена уређена по први пут на међународном нивоу. Њоме је тако спроведена не само кодификација, већ остварен и прогресивни развој међународног права у овој области.

¹⁷ За преглед ратификованих конвенција МОП-а вид.: Ј. Зорић, Н. Динчић, Н. Петковић, *Радна права жена у Србији*, Београд 2008, 58–59.

¹⁸ Вид. В. Чок, (1985), 252–253.

Генерална скупштина је 1999. године усвојила Факултативни протокол уз Конвенцију о укидању свих облика дискриминације жена. Овај Протокол не садржи материјалне одредбе нити проширује листу зајемчених права и слобода жена. Основни разлог за његово доношење био је да се допуни и усаврши механизам надзора над спровођењем одредаба Конвенције. Протокол, наиме, омогућава женама или групи жена чија су права повређена да се непосредно обраћају телу које је основано Конвенцијом. Поред тога, Протоколом је предвиђена могућност да се по службеној дужности покрене поступак у случају тешких и систематских кршења Конвенције.

3.1. Структура

Као и сваки међународни уговор, Конвенција обухвата три целине: увод или преамбулу, оперативни (диспозитивни) део и завршне одредбе. У преамбули су наведени мотиви и циљеви за закључење ове Конвенције. Иако има свечани и програмски карактер, у њој налазимо многе начелне ставове о приступу питању правног положаја жена. Међу њима посебан значај имају следећи ставови:

1. Да постојећи међународни механизми за заштиту људских права нису довољни да гарантују права жена;
2. Да се и даље наставља дискриминација жена;
3. Да се дискриминацијом жена крше начела равноправности и поштовања људског достојанства;
4. Да дискриминација представља препреку за учешће жена, под једнаким условима као и мушкараца, у политичком, друштвеном, економском и културном животу;
5. Да дискриминација спречава развој друштва и породице и отежава пуни развој способности жене у служби својој земљи и човечанству;
6. Да потпун и свестран развој земаља, благостање света и ствар мира захтевају највеће учешће жена, равноправно са мушкарцима, у свим областима живота;
7. Да до сада није у потпуности признат велики допринос жена благостању породице и развоју друштва;
8. Да друштвени значај материнства и улогу оба родитеља у породици и подизању деце треба сматрати заједничком одговорношћу мушкараца и жена;

9. Да је потребно изменити традиционалну улогу жене у друштву како би се остварила потпуна равноправност мушкараца и жена.

Оперативни део Конвенције обухвата тридесет чланова који су распоређени у шест целина или делова. Први део обухвата шест чланова и у нацрту је носио назив „опште одредбе“. Поред дефиниције појма дискриминације која је дата у чл. 1, овај део садржи одредбе (чл. 2–6) које предвиђају обавезе држава уговорница на предузимање конкретних мера у циљу укидања дискриминације и остваривања пуне еманципације жена. Оне се појављују у облику правних, административних и других мера које укључују привремене посебне мере позитивног деловања, измене друштвених и културних модела понашања и сузбијање трговине женама и експлоатацију проституције жена.

Други део (чл. 7–9) уређује питања политичких права жена, учења у јавном животу и држављанства. Овим одредбама се женама дају право гласа и право да буду биране на основу равноправности са мушкарцима, да учествују у влади као званичници и они који доносе политичке одлуке, као и да на међународном нивоу заступају и представљају своје државе. Њима се женама дају једнака права на држављанство и једнака права кад се ради о држављанству њихове деце. За овај део се може рећи да у великој мери преузима решења и обавезе држава која су усвојена у већ поменутих конвенцијама о политичким правима жене и држављанству удате жене. У том погледу нема битније разлике између ранијих и ове Конвенције.

Трећи део (чл. 10–14) може се сматрати централним делом уређења права жена. У њему су садржане обавезе држава уговорница у погледу укидања дискриминације у области образовања, запошљавања, здравствене заштите, социјалних и економских бенефиција. Посебно су значајне одредбе којима се узимају у обзир посебан положај и проблеми са којима се суочавају жене на селу. Како би се омогућило да оне учествују у развоју села и имају користи од овог развоја на истој основи као и мушкарци, предвиђено је предузимање различитих мера ради укидања дискриминације жена које живе и раде на селу.

Четврти део (чл. 15 и 16) односи се на материју грађанскоправног положаја жене и породичних односа. Њиме се пружају гаранције равноправности мушкараца и жена пред законом, у остваривању законских права и у браку и породици. Тај део је посебно издвојен због класичне поделе права на јавно и приватно.

Пети део (чл. 17–22) у целости је посвећен механизму надзора за праћење примене и поштовања Конвенције. У средишту тог механизма налази се Комитет за укидање дискриминације жена. Конвенција садржи детаљне одредбе које уређују састав, избор, начин рада и надлежност овог тела. Те одредбе су допуњене и усавршене усвајањем Факултативног протокола из 1999. године.

Последњи, шести део (чл. 23–30) садржи завршне одредбе које се односе на потписивање, ратификацију и приступање Конвенцији, измене и допуне, резерве и решавање спорова у вези са њеном применом и тумачењем. На овом месту вреди поменути чл. 23, којим се одредбе Конвенције разграничавају са одредбама о истим стварима у унутрашњем праву држава чланица и другим изворима међународног права. На основу те одредбе, Конвенција „неће утицати на било коју одредбу која више доприноси остваривању равноправности жене и мушкарца“, а већ постоји у некој од поменутих категорија извора права. Од значаја је чл. 28 Конвенције, који начелно дозвољава стављање резерви, али искључује оне које су неспојиве са њеним предметом и циљем. Пажњу заслужује и одредба чл. 29, која као начине решавања евентуалних спорова предвиђа преговоре, арбитражу и поступак пред Међународним судом правде.

3.2. Материјалне одредбе

Међу одредбама Конвенције материјалноправне природе посебан значај има чл. 1, у коме је по први пут дата прецизна дефиниција појма дискриминације жена. Она обухвата „свако разликовање, искључивање или ограничење на основу пола којим се спречава једнако уживање или остваривање људских права и основних слобода на политичком, економском, социјалном, културном, грађанском и сваком другом подручју, независно од њиховог брачног статуса“. Циљ овакве дефиниције је да се елиминише дискриминација у свим областима јавног живота, који укључује политичке, економске, друштвене и грађанске аспекте. Међутим, кроз формулацију „на сваком другом подручју“ њоме је обухваћено разликовање у приватном и породичном животу, будући да је дискриминација жена можда најукорењенија у овој области.¹⁹

¹⁹ У Општој препоруци бр. 19, усвојеној 1992. године, Комитет за уклањање дискриминације жена је закључио да насиље зановано на разлици полова које је усмерено према жени зато што је жена или насиље које у већој мери утиче на жене него на мушкарце, кад га примењује јавна власт или ма које лице, организација или предузеће потпада под дефиницију из чл. 1 Конвенције. – Вид. Doc. A/47/38.

Од значаја је и одредба чл. 2, у коме је прецизно наведен читав низ обавеза страна уговорница у циљу уклањања дискриминације. Поред обавезе да осуде дискриминацију, државе су дужне да начело једнакости мушкарца и жене унесу у своје националне уставе и законе (тамо где то још није учињено). Државе су, такође, обавезне да предвиде санкције у случају дискриминације на основу пола. Од страна уговорница се захтева да обезбеде правну заштиту у погледу остваривања ових права, да предузму све мере ради уклањања дискриминације жена од стране било које особе, организације или предузећа и да укину све законске и друге одредбе којима се омогућава пракса дискриминације. Обавезе наметнуте овим чланом протежу се даље од реформе постојећег грађанског, кривичног и радног законодавства и захтевају да се обезбеди и практично остваривање начела равноправности жена кроз законска и сва друга одговарајућа средства. За државе, то је био најпроблематичнији члан и оне су на њега ставиле највећи број резерви.²⁰

Чланом 3 државе се обавезују да ће предузети све одговарајуће мере, укључујући и законодавне, на свим пољима, посебно политичком, социјалном, економском и културном плану. Ове обавезе имају за циљ да се постигне пуни развој и напредак жена и гарантује коришћење и уживање људских права и основних слобода, равноправно са мушкарцима.

У чл. 4 наглашена је обавеза предузимања привремених посебних мера, с тим што такве мере не треба да имају као последицу неравноправне и посебне стандарде, а оне које имају за циљ заштиту материнства неће се сматрати дискриминаторним. Ове мере дозвољене су јер *de facto* убрзавају постизање равноправности жена. Оне су оправдане на основу чињенице да је само формална равноправност недовољна да се превазиђе неједнакост жена у пракси. Уз то, посебне мере које се користе за заштиту специфичних интереса жена, као што је случај са материнством, дефинисане су као недискриминаторске.²¹

²⁰ Комитет за укидање дискриминације жена сматрао је питање стављања резерви озбиљним и нагласио своју забринутост због значајног броја резерви у својим општим препорукама бр. 4 из 1987. године и бр. 20 од 1992. године. Том приликом препоручио је државама, ако већ хоће да ставе резерве на неке чланове Конвенције, да их формулишу најуже и најпрецизније, како би се онемогућила њихова неспојивост са предметом и циљем Конвенције. Уз то, државе су позване да сагледају могућност преиспитивања и повлачења свих или неких од поднетих резерви. – Вид. документе А/42/38 и А/47/38.

²¹ У Општој препоруци бр. 5 из 1988. године, Комитет је позвао државе да више користе привремене мере као што су позитивно деловање, повлашћени третман или систем квота како би се убрзао процес интеграције жена у образовање, привреду,

Члановима 5 и 6 ближе се опредељује забрана дискриминације у одређеним подручјима живота, путем одређених радњи или схватања положаја жена. Захтева се измена друштвених и културних модела понашања ради уклањања предрасуда, обичаја и сваке праксе која се заснива на схватањима о инфериорности или супериорности једног или другог пола или стереотипним улогама мушкараца или жена,²² захтева се обезбеђење таквог образовања породице, које доприноси разумевању материнства као друштвене функције, заједничкој одговорности мушкараца и жена у васпитању деце, с тим што интерес детета треба да буде примаран у сваком случају. Захтева се и предузимање мера за сузбијање свих облика трговине женама и експлоатације жена.²³

Конвенцијом је предвиђена обавеза држава да обезбеде једнако и равноправно учешће жена у политичком и јавном животу (чл. 7), да буду заступљене и учествују на међународном нивоу и у оквиру међународних организација (чл. 8)²⁴ и да буду једнаке у погледу пра-

политику и систем запошљавања. Исте године у новој препоруци бр. 8 Комитет је предложио да државе користе привремене посебне мере позитивног деловања како би обезбедиле женама једнаке могућности да представљају своје владе на међународном плану и да учествују у раду међународних организација. – Вид. документ А/43/38.

²² У вези са чл. 5 Конвенције, Комитет је у Општој препоруци бр. 3 из 1987. године констатовао да још увек постоје стереотипне представе о женама захваљујући друштвено културним факторима које упорно подстичу дискриминацију засновану на разлици полова. Зато се од свих држава уговорница тражи да усвоје делотворне програме образовања и јавног информисања који ће помоћи да се искорене предрасуде и да се уклони постојећа устаљена пракса која спречава пуну примену начела друштвене равноправности жена. Поводом истог члана у Општој препоруци бр. 19 из 1992. године, Комитет примећује да традиционални ставови по којима су жене подређене мушкарцу или имају стереотипне улоге упорно подстичу широко распрострањене поступке који укључују насиље или принуду, као што су насиље и злостављање у породици, присилно ступање у брак, сахрањивање удовица и обрезивање жена. Овакве предрасуде и пракса могу да оправдају насиље засновано на разлици полова као начин старатељства или контроле жена. – Вид. документе А/42/38 и А/47/38.

²³ Дајући коментар чл. 6 Конвенције, Комитет у поменутој Општој препоруци бр. 19 скреће пажњу на чињеницу да уз предвиђене облике трговине, постоје и нови облици сексуалне експлоатације, као што су сексуални туризам, регрутовање кућних помоћница из земаља у развоју за рад у развијеним земљама и организација бракова између жена из земаља у развоју и страних држављана.

²⁴ Вид. Општу препоруку бр. 23 из 1997. године која садржи детаљне коментаре Комитета о женама у јавном и политичком животу и њиховој заступљености на међународном нивоу: документ А/52/38.

ва на држављанство (чл. 9).²⁵ Женама се мора омогућити: једнако право на образовање (чл. 10); право на запошљавање и сва права из радног односа, посебно право на једнако награђивање и заштиту у вези са материнством (чл. 11);²⁶ здравствену заштиту и доступност здравственим услугама и у вези са планирањем породице (чл. 12);²⁷ право на породичне бенефиције, на све облике финансијских кредита, на учешће у рекреативним активностима, спорту и свим видовима културног живота (чл. 13).

Посебно подручје предузимања мера везано је за укидање дискриминације жена које живе и раде на селу (чл. 14), с обзиром на то да је њихов степен образовања нижи у поређењу са образовањем жена у граду, да се њима не обезбеђује потребна здравствена заштита, као и да се њихов рад не вреднује онолико колико стварно доприноси развоју. Та одредба је потпуно нова и могло би се рећи да представља неку врсту „мини конвенције“ о правима жена на селу. Њена сврха није да се жена на селу издвоји од жене у граду, већ да се све жене изједначе у својим правима без обзира где живе и раде.

Одредбом чл. 15 Конвенције уређена су питања пословне способности жене: једнакост са мушкарцима пред законом, право закључивања уговора, право управљања имовином и право учешћа у поступку

²⁵ У Општој препоруци бр. 21 из 1994. године, Комитет је заузео став да је држављанство кључно за потпуно учешће у било ком друштву. Држављанство жене може да утиче на њено право гласа или кандидовање на јавну функцију, има утицај на њен избор пребивалишта и доступност јавних служби и других бенефиција. – Вид. документ А/49/38.

²⁶ Поводом овог члана, Комитет је формулисао већи број препорука. У Општој препоруци бр. 13 из 1989. године, која се односи на једнаку накнаду за рад једнаке вредности, државе се позивају да размотре систем вредновања рада независно од пола, као и да принцип једнаке плате за рад једнаке вредности унесу у колективне уговоре. У општим препорукама бр. 16 и 17 из 1991. године, Комитет скреће пажњу на несразмерно високо учешће жена у неплаћеном неформалном сектору, углавном у породици и на селу, док у Општој препоруци бр. 12 из 1989. и Општој препоруци бр. 19 из 1992. године указује на насиље над женама на радном месту, укључујући сексуално узнемиравање које примењују мушкарци колеге или надређени. – Вид. документе: А/44/38, А/46/38 и А/47/38.

²⁷ Домашај и примена овог члана Конвенције представљали су предмет бројних општих препорука Комитета. Међу њима свакако је најважнија Општа препорука бр. 24 из 1999. године, која садржи свеобухватну анализу једнаког приступа жена одговарајућој здравственој заштити. Од значаја су и Општа препорука бр. 14 из 1990. године, која позива државе да искорене праксу обрезивања жена и Општа препорука бр. 19, у којој се указује да насиље засновано на полу доводи у опасност здравље жена. Дискриминација жена у националним стратегијама борбе против *AIDS*-а предмет је Опште препоруке бр. 15 из 1990. године. – Вид. документе: А/45/38, А/47/38 и А/54/38/Rev.1.

пред судом у свим грађанским и кривичним стварима. Томе се додаје равноправност жене и мушкарца у слободи кретања и избора места боравка. Посебна одредба Конвенције (чл. 16) у целости је посвећена питањима брака, односа родитеља и деце, старатељства и усвојења. Суштина решења садржаних у том члану је да ће на основу равноправности мушкарца и жене бити обезбеђена једнака права приликом ступања у брак, у слободном избору супруга, у једнакој одговорности у браку и приликом његовог развода, у стварима односа родитеља и деце, у одлучивању о броју деце и времену рађања деце, у материји старатељства, усвојења и имовинско-брачног режима.²⁸

3.3. Надзорни механизам

Ова конвенција није ни први ни једини документ који се у потпуности бави правним положајем жена. Међутим, она је први међународни инструмент који предвиђа надзор над применом и поштовањем својих одредаба. Пракса је показала да државе релативно лако и брзо прихватају и ратификују конвенције из ове области, али у њиховој примени покушавају да индиректним путем избегну или умање своје обавезе. Управо зато је створен систем међународног надзора у чијем се средишту налази орган под називом Комитет за укидање дискриминације жена. Он је уговорно тело образовано по узору на органе предвиђене другим уговорима о људским правима (на пример, Комитет за људска права, Комитет за економска, социјална и културна права или Комитет за укидање расне дискриминације).

Конвенција садржи детаљна правила о саставу и надлежности овог комитета. Основ за његово оснивање представља чл. 17 Конвенције, а почео је са радом 1982. године. Комитет се састоји од 23 члана, високих моралних квалитета и признате стручности за област на коју се односи Конвенција. Чланови се бирају са листе кандидата које предлажу државе уговорнице. Избор чланова врши се на заједничком састанку држава уговорница. Изабраним се сматра онај кандидат који добије апсолутну већину гласова. Приликом избора води се рачуна о правилној географској затупљености и о томе да буду представљене различите цивилизације и основни правни системи у свету.

Мандат чланова Комитета траје четири године. Уколико пре истека мандата из било ког разлога неком од чланова престане функција,

²⁸ Општа препорука Комитета бр. 21 из 1994. године, која се односи на равноправност у браку и породичним односима садржи детаљно објашњење значења права која се женама гарантују члановима 15 и 16 Конвенције, као и обима обавеза које он ствара за државе уговорнице. – Вид. документ А/49/38.

држава која га је предложила има право да именује другу личност, која постаје члан ако то одобри Комитет. Иако предложени од стране држава, чланови Комитета своје дужности обављају у личном својству као независни стручњаци.

Комитет се састаје најмање једном годишње. Његови састанци се, по правилу, одржавају у седишту Уједињених нација и трају две недеље. Седнице су јавне уколико Комитет не одлучи супротно. Своје одлуке Комитет доноси углавном консензусом, а уколико то није могуће одлучује већином гласова. Административне послове за потребе Комитета обавља Секретаријат Уједињених нација.

Као једини облик надзора, Конвенција предвиђа разматрање извештаја које су државе уговорнице дужне да подносе о законским, судским, управним и другим мерама предузетим ради потпуне примене њених одредаба. Први извештај (тзв. иницијални извештај) подноси се у року од годину дана од дана када је Конвенција ступила на снагу за дату државу. Након тога се извештај подноси сваке четврте године (периодични извештај) или увек када Комитет то затражи (ванредни извештај). У извештају држава мора да наведе законска решења којима се обезбеђује пуно поштовање гарантованих права, као и евентуалне тешкоће на које наилази у примени Конвенције (чл. 18). Комитет може да затражи и додатне информације из других извора (специјализоване агенције или невладине организације – чл. 22). После разматрања извештаја Комитет нема право да доноси правно обавезујуће одлуке. Он само усваја опште коментаре и препоруке о којима преко Економског и социјалног савета обавештава Генералну скупштину. Извештаји Комитета достављају се и Комисији за положај жена (чл. 21). До сада је усвојено 25 општих коментара и препорука.²⁹

Према Конвенцији, Комитет није овлашћен да прима представке и жалбе од појединаца, група појединаца и невладиних организација о наводним кршењима зајемчених права. Да би се отклонио тај недостатак, на Светској конференцији о људским правима у Бечу 1993. године покренута је акција да се почне рад на изради Факултативног протокола уз Конвенцију, који би предвидео могућност подношења индивидуалних представки. Текст Факултативног протокола усвојен је у Генералној скупштини 6. октобра 1999. године. Протокол је ступио на снагу 22. децембра 2000. године када га је ратификовао потребан број држава, а Србија је њиме везана од 2003. године.

²⁹ За текст свих општих препорука усвојених од стране Комитета вид. *Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена*, Министарство рада и социјалне политике Републике Србије, Управа за родну равноправност, Београд 2008, 32–94.

Факултативним протоколом надлежност Комитета проширена је у два правца. Пре свега, њему је дато овлашћење да прима и разматра представке које потичу од појединаца или групе лица која тврде да су жртве кршења неког од права из Конвенције (чл. 2). С друге стране, Комитет је надлежан да испитује случајеве који указују на тешка и систематска кршења права из Конвенције (чл. 8). Несумњиво да већи значај за заштиту права жена има поступак разматрања појединачних представки. О томе речито сведочи чињеница да самом ратификацијом или приступањем Протоколу свака држава аутоматски признаје ову надлежност Комитета.

Насупрот томе, поступак испитивања тешких и систематских кршења права из Конвенције има изузетан карактер. Државе могу приликом ратификације или приступања Протоколу искључити ту врсту надлежности Комитета (чл. 10). Овај поступак се иначе покреће по службеној дужности када Комитет добије поуздане информације које указују на тешка и систематска кршења права из Конвенције у одређеној држави. Поступак се спроводи поверљиво и у тесној сарадњи са државом која може да даје примедбе у погледу чињеница. Уз сагласност државе могу се организовати посете њеној територији. После завршене истраге, Комитет доноси закључке које заједно са својим коментарима и препорукама упућује држави. Иако они немају обавезни карактер, од државе се очекује да у року од шест месеци обавести Комитет о свом ставу и мерама које је предузела. Осим тога, Комитет може позвати државу да у свој редовни извештај укључи и детаље о предузетим мерама у вези са сопственом истрагом спроведеном у случају тешких и систематских кршења права из Конвенције (чл. 8 и 9). Све то указује да овај поступак представља неку врсту посредовања и саветовања који има за циљ пружање помоћи држави, а не њену осуду.

С друге стране, представку Комитету може поднети свако ко тврди да је жртва кршења неког права из Конвенције. Подносилац може бити појединац или група појединаца под условом да је у надлежности (под јурисдикцијом) државе уговорнице у време наводног кршења права. Комитет нема право да прима представке које се односе на државе уговорнице Конвенције које нису истовремено уговорнице Факултативног протокола. Представку може поднети и друго лице или заступник само ако постоји сагласност жртве (чл. 2).

Да би Комитет могао да узме у разматрање поднету представку, она мора да задовољи одређене захтеве, који се стручно зову услови прихватљивости или допуштености. Ти услови су бројни и веома слични условима из других уговора о људским правима. Представка

најпре мора да садржи пуно име и презиме подносиоца, тако да нису допуштене анонимне представке (чл. 3). Затим, неопходно је да су исцрпљени сви домаћи правни лекови. Сврха овог услова је да се држави уговорници пружи могућност да својим унутрашњим правним средствима исправи свако кршење обавеза из Конвенције пре него што се подвргне међународном надзору. Тек када државни органи пропусте да отклоне повреду права Комитет може узети у разматрање представку. Одступање од овог услова дозвољено је само у случајевима када је поступак продужен преко разумног рока или је мало вероватно да ће пружити одговарајуће задовољење (чл. 4, ст. 1).

Повреда права на коју се односи представка мора да је наступила после ступања на снагу Факултативног протокола. Надаље, представка не сме да се односи на питање које је Комитат разматрао и о коме је већ одлучивао, што је последица начела да се о истој ствари не може два пута решавати. Уз то, представка не сме бити у поступку разматрања, испитивања и решавања пред неким другим међународним телом.

Представка мора бити поднета у писменом облику. Она се може упутити редовном поштом, факсом или електронском поштом. У последња два случаја поднесак се мора накнадно потврдити потписаним примерком. Обавезна форма поднеска није прописана, али постоји модел, односно образац представке.³⁰

Комитет не може узети у разматрање представку која је неспојива са одредбама Конвенције. Поред тога, неће прихватити представку која представља злоупотребу права, очигледно је неоснована и недовољно је поткрепљена доказима (чл. 4, ст. 2, тачке а–е). Последњи услов је нов на универзалном плану, а преузет је из праксе Европског суда за људска права с циљем да се Комитет растерети од бизарних и неутемељених представки.

Протоколом није прописан рок у коме се представка мора упутити Комитету. Представке се разматрају по редоследу њиховог примања, осим уколико Комитет не одлучи другачије. Могуће је да у неким случајевима Комитет разматра две или више представки кумулативно.³¹ Подносилац може да повуче представку у сваком тренутку.

Поступак разматрања представке начелно је прописан Протоколом, док су детаљи уређени Пословником о раду Комитета. Претход-

³⁰ Више о томе, вид. у: В. Димитријевић, Ј. Јолић, С. Милаковић, В. Петровић, *Заштита индивидуалних права пред уговорним телима Уједињених нација*, Београд 2003, 104–119.

³¹ Чл. 65, ст. 1 и 2 Пословника о раду Комитета.

но се спроводи неформални поступак који започиње првим контактом заинтересованог лица са Одељењем за побољшање положаја жена при Секретаријату Уједињених нација. Уколико је представка непотпуна или нејасна, од подносиоца се може тражити да је допуни и разјасни. У том захтеву се одређује и рок у коме се тражене информације морају доставити.³² Примљена и евентуално допуњена представка прослеђује се Комитету и од тог тренутка почиње званични поступак који обухвата три фазе: испитивање прихватљивости представке, разматрање суштине ствари (меритума) и усвајање мишљења и препоруке. Након тога следи праћење извршења, односно предузетих мера од стране државе уговорнице.

У првој фази, Комитет доставља представку држави уговорници на одговор. Држава има рок од шест месеци у коме треба да се изјасни о прихватљивости представке и о предмету спора. У свом одговору држава треба да наведе и листу расположивих правних лекова доступних у конкретном случају (чл. 6). Могуће је да се Комитет обрати држави са захтевом да тражена објашњења и информације обухвате само питање прихватљивости представке, што не спречава државу да се у свом одговору изјасни и о предмету представке.

Примљене информације од државе и подносиоца представке проследиће се супротној страни. У року који одреди Комитет, обе стране могу да доставе своје коментаре на примљене информације и да доставе нове чињенице. Комитет се може обратити и другим телима, невладиним организацијама и појединцима уколико нађе да су му неопходна додатна обавештења. Информације прикупљене на овај начин морају се проследити обема странама, будући да оне имају право да се у предвиђеном року изјасне о њима.³³

Држава уговорница може поднети писани захтев Комитету да се представка прогласи неприхватљивом. Рок за подношење овог захтева је два месеца од дана када је представка прослеђена држави на одговор. Независно од поменутог захтева, држава је и даље у обавези да се у року од шест месеци изјасни о предмету представке, осим уколико Комитет не одлучи да тај рок продужи.³⁴ На иницијативу Комитета или прихватањем захтева државе, процедура испитивања прихватљивости представке може се спровести одвојено.

Када Комитет у поступку испитивања прихватљивости утврди да неки од наведених услова није испуњен, представка се проглашава

³² Чл. 58, ст. 1 и 2 Пословника.

³³ Чл. 69 и 72 Пословника.

³⁴ Чл. 69, ст. 5 и 7 Пословника.

неприхватљивом. Тада се поступак окончава већ у овој фази. За одлуку о неприхватљивости представке потребна је проста већина гласова чланова Комитета. Та се одлука заједно са образложењем доставља подносиоцу представке и држави против које је представка поднета. Уз одлуку се доставља и сажетак издвојеног мишљења чланова Комитета који су гласали против, ако они то траже. Поновно разматрање исте представке могуће је само уколико подносилац у накнадном обраћању Комитету докаже да су отклоњени разлози за проглашење представке неприхватљивом.³⁵

Сви поднесци и обавештења који се достављају Комитету у току поступка поверљиве су природе, осим уколико сâм Комитет не одлучи другачије. Тиме се не дира у право државе или појединца да ове документе учине јавним. У складу са чл. 21 Конвенције, Комитет у свом годишњем извештају укратко наводи све представке које је разматрао, одлуке и препоруке које је донео, а уколико то сматра потребним, и кратак опис информација добијених у току поступка.³⁶

У било ком делу поступка, Комитет, радна група или извештач могу да се обрате држави уговорници са захтевом да предузме привремене мере које су потребне да би се избегла непоправљива штета која може да наступи за жртву или жртве наводног кршења Конвенције. Упућивање оваквог захтева нема никаквог утицаја на коначно одлучивање Комитета о прихватљивости или основаности представке (чл. 5, ст. 1 и 2), нити представља индицију да је коначно мишљење по њој донето.³⁷

У случају да представку прихвати, Комитет прелази у фазу разматрања суштине ствари. И у овом делу поступка могу се тражити додатне информације од страна, као и од других органа, организација и појединаца. Поступак се завршава усвајањем мишљења Комитета. У њему се констатује да ли постоји повреда права из Конвенције, уз навођење препорука о мерама које држава евентуално треба да предузме. За усвајање мишљења потребна је проста већина гласова. Сваки члан Комитета може затражити да се његово мишљење издвоји. Мишљење Комитета се доставља подносиоцу представке и држави уговорници, заједно са препорукама, уколико их има, као и са издвојеним мишљењем када члан Комитета то тражи.³⁸

³⁵ Чл. 70, ст. 1 и 2 Пословника.

³⁶ Чл. 74 Пословника.

³⁷ Вид. и чл. 63 Пословника.

³⁸ Чл. 72, ст. 2, 5 и 6 Пословника.

Мишљења и препоруке немају извршну снагу и нису правно обавезујућа. Држава има једино обавезу да у року од шест месеци писменим путем обавести Комитет о свим мерама које је спровела у складу са мишљењем и евентуалним препорукама. По истеку предвиђеног рока, Комитет се може обратити држави за додатне информације и објашњења поводом предузетих мера (чл. 7, ст. 4 и 5). Могуће је да се и у овој фази поступка одреди извештач или радна група са задатком да прате спровођење препоручених мера од стране државе уговорнице и да о томе обавештавају Комитет.³⁹ Међутим, никаква санкција за непоштовање мишљења и препорука Комитета није предвиђена.

4. ЗАКЉУЧАК

На основу свега реченог, може се закључити да је равноправност полова у савременом међународном праву боље и потпуније регулисана него у интерним правним системима једног броја држава. Нормама међународног права загарантована је равноправност полова не само кроз систем опште заштите људских права и прописивањем посебних права жена, него и општом и свеобухватном забраном свих облика дискриминације жена. У том погледу, важећа међународноправна регулатива се може оценити као сасвим задовољавајућа.

Проблем данас више није у самом међународном праву, већ у спремности држава да постојеће међународноправне стандарде равноправности полова и забрану сваког облика дискриминације жена имплементирају и примене. Та је спремност код држава више изражена на нивоу нормативног, него у сфери стварног и фактичког. Оне, наиме, много лакше прихватају међународне обавезе и уграђују их у своје прописе, него што их спроводе у пракси. Зато главни проблем у будућности неће више бити писане норме о равноправности полова и забрани дискриминације жена, већ стварање услова за њихово остваривање у пракси и свакодневном животу.

³⁹ Чл. 73, ст. 1, 2 и 5 Пословника.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Бартош, Милан, „Да ли је Повеља Уједињених нација стварна прекретница у правном регулисању положаја жене?“, *Жена* 3/1965;
2. Димитријевић, Војин, Јолић Јелена, Милатовић Синиша, Петровић Весна, *Заштита индивидуалних права пред уговорним телима Уједињених нација*, Београдски центар за људска права и Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), Београд 2003;
3. Зорић, Јована, Динчић, Невена, Петковић, Ненад, *Радна права жена у Србији*, Београдски центар за људска права, Београд 2008;
4. Јанковић, Бранимир, Радивојевић, Зоран, *Међународно јавно право*, Пунта, Ниш 2011;
5. Кнежевић-Предић, Весна, Радивојевић, Зоран, „Правна природа Европске уније према Лисабонском уговору“, *Хармонизација законодавства републике Србије са Европском унијом* (прир. Д. Димитријевић, Б. Миљуш), Институт за међународну политику и привреду и Фондација Ханс Зајдел, Београд 2010;
6. Радивојевић, Зоран, Кнежевић-Предић, Весна, *Институције Европске уније*, Свен, Ниш 2008;
7. Чок, Вида, *Правни положај жене и Уједињене нације*, Институт за упоредно право, Београд 1963;
8. Чок, Вида, „Међународне акције на унапређивању правног положаја жене“, *Архив за правне и друштвене науке* 4/1975;
9. Чок, Вида, „Еволуција схватања о правима жена као правима човека: од оснивања Уједињених нација до данас“, *Југословенска ревија за међународно право* 1-2/1985.

Правни извори

1. Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена, *Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 11/81;
2. Закон о потврђивању Опционог протокола уз Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 13/02;
3. *Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена*, Министарство рада и социјалне политике Републике Србије, Управа за родну равноправност, Београд 2008.

Professor Zoran Radivojević, LL.D.

Faculty of Law,
University of Niš

THE INTERNATIONAL LAW REGULATION OF GENDER EQUALITY

Summary

The legal regulation of gender status at the international level is characterized by two distinct and fundamentally different developmental phases. The first phase coincides with the period of the so-called classical international law, which was characterized by prevailing traditional attitudes about women as unequal and inferior members of society as compared to men. The second phase began after the Second World War, marking the development of the contemporary international law where the regulation of gender equality has substantially evolved. The norms of the positive international law are the guarantee of full gender equality which is established not only through the general system of human rights protection and prescribing specific women's rights but also through a general and comprehensive prohibition of discrimination against women. In that respect, the existing international law regulation on this matter is quite satisfactory, given the fact that it is generally more consistent and comprehensive as compared to the internal legal systems of a number of states.

The major problem nowadays is not to be sought in international law as such but in the states' willingness to implement and apply the existing international legal norms on gender equality and prohibit all forms of discrimination against women. At present, the states' compliance with the envisaged international regulation is essentially normative rather factual. In fact, states are more likely to accept the international obligations in this area and build the respective international regulations into their national legislations than they actually apply them in practice. For this reason, the main problem in the future will not be the international regulation of gender equality and non-discrimination of women but creating conditions for its immediate application in practice and everyday life.

Key words: *Human rights; Gender equality; Women's rights; Prohibition of discrimination; Equal possibilities; International standards; Control mechanism.*